

Tetyana Bulakh

**COLLECTIVE CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF CULTURAL,
EDUCATIONAL AND SOCIAL INFRASTRUCTURE OF UKRAINIAN
VILLAGE «THAW» IN DAYS**

In the mentioned article, the author made an attempt to analyze the direct dependence of villagers living on the development of the productive forces of collective farms. She also shows the main lines of collective participation in improving cultural and educational sphere and social conditions of Ukrainian peasantry everyday life.

Key words: collective, collective houses of worship, school construction, collective mutual fund, everyday life.

УДК 94(477)

Катерина Рошко

**ЕТНОСОЦІАЛЬНІ ЗМІНИ В СЕЛАХ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.
(ЗА ДАНИМИ ПЕРЕПИСІВ НАСЕЛЕННЯ)**

Стаття присвячена дослідженню етносоціального складу населення сіл Запорізької області. Висвітлюються демографічні та етнологічні зміни, а також їх політичні, економічні, соціальні передумови та наслідки. Дані процеси розглядаються на зламі двох епох – останнього тридцятиліття перебування території України у складі СРСР і першого десятиліття незалежності, що дає змогу побачити і порівняти, як змінювалася структура населення в селах Запорізького регіону, а також прослідкувати динаміку цих змін.

Ключові слова: етносоціальні зміни, урбанізація, міграційні процеси, демографічні зміни, село.

Актуальність теми дослідження пов'язана з недостатнім рівнем вивчення у загальноісторичному контексті тенденцій та напрямків етносоціальних процесів на селі на території Запорізької області у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Наукова новизна історичного дослідження етносоціальних на селі на території Запорізької області в другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. пов'язана з повною відсутністю комплексних наукових досліджень з даної тематики.

Метою статті є аналіз змін чисельності й етносоціального складу сільського населення Запорізької області в кінці 50-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Ставиться завдання з'ясувати кількісні характеристики, політичні, економічні, соціальні передумови та їх наслідків. Хронологічно стаття охоплює останнє двадцятиріччя перебування території України у складі СРСР і перше десятиліття незалежності. Такий підхід дозволяє простежити спільне й відмінне в етносоціальній сфері села регіону в різних політичних епохах. Ці процеси, ми розглядаємо на прикладі Запорізької області, оскільки вони мали характерні риси для всього Південно-Східного регіону України.

Поняття «етносоціальні зміни» дуже широке, його змістовному наповненню присвячено низку робіт. В цій статті ми розглядаємо його з точки зору таких процесів, як формування соціального та етнологічного складу населення, тобто зміни в чисельності населення, за рахунок чого вони відбувалися – природний приріст, міграції, еміграції, також зміни в професійному та національному складі населення.

Аналіз історіографії свідчить про те, що за радянських часів роботи з проблеми етнічних та соціальних змін розглядалися переважно в загальносоюзному і загальнореспубліканському розрізі й характеризуються відсутністю критичності існуючих суспільних явищ.

Джерельну базу дослідження склали опубліковані та первинні матеріали переписів населення (1959, 1970, 1979, 1989 та 2001 рр.), які відзначаються найбільш повними даними щодо етносоціальної структури населення, а також статистичними матеріалами.

В цілому, як свідчить аналіз історіографії, проблема етносоціальних змін у 60–80-і рр. ХХ ст. на території Запорізької області не була предметом спеціального історичного узагальнення, і вимагає вивчення.

Починаючи з 50-х рр. ХХ ст., в складі сільського населення Запорізького регіону розпочинаються суттєві зміни, які характеризуються поступовим і стабільним зменшенням населення, як і України в цілому так і на загально регіональних рівнях. Відповідно, в 1960 р. з 42469 тис. жителів України селяни складали 22618 тис., або 53 %, в 1970 р. – 47126, 21248 тис. та 46 % [1, с. 163], а в 1989 р. – 51704, 17113 тис. та 33 % [3, с. 125]. Середній показник скорочення

чисельності сільського населення в період 1979–1989 роки склав 213 тис. осіб [4, с. 13]. Така ж тенденція продовжується і за часів незалежної України, наприклад, загальна кількість наявного населення України станом на 5 грудня 2001 р. за уточненими даними Всеукраїнського перепису населення становила 48 млн 457 тис. осіб з них кількість сільського населення становила – 15 млн 883 тис. осіб, або 32,8 %. Порівняно із 1989 р. сільське населення зменшилось на 1,2 млн осіб [5]. До такого стану призвело декілька причин, зокрема можна назвати такі, як – природне зменшення населення, міграції, а також, адміністративно-територіальні перетворення на користь міста (1959–1989 рр.).

Ще однією тенденцією для українського села є те що в 60-х рр. ХХ ст. стає інтенсивнішим процес старіння населення. Вже на 1970 р. кількість населення віком 60 років в усіх областях України сягнула більше 10 %. Продовжує зростати диспропорція і у статеві віковій структурі, так у вікових групах до 20 років чисельно переважали чоловіки, однак після 20 років відбувається перевага жінок над чоловіками [6, с. 170].

Починаючи з 1979 р., в сільській місцевості з'являється тенденція в переважанні смертності над народжуваністю. Існує така негативна динаміка і в період незалежності України, що означає відсутність природного приросту, а отже депопуляцію села [7, с. 28]. Проте ці загальноукраїнські явища мали значні регіональні відмінності. Отже, розглянувши загальноукраїнські тенденції, можна безпосередньо розпочати розгляд розвитку села в Запорізькому регіоні.

Одним із вирішальних чинників становища села в Запорізькому регіоні, так само, як і в селах Півдня України в цілому в період 1959–1989 рр., була існуюча на той час поселенська структура. Показники поселенської структури Запорізького регіону були значно нижчими ніж в інших регіонах України. Однією з провідних тенденцій в зазначені роки розвитку територіальної структури села було її чисільне скорочення. Проте ці процеси були значно меншими за своїми масштабами в порівнянні із північними і центральними регіонами України, до прикладу – у центрі зникло приблизно кожне третє село (хутір), а на півдні 10–15 % поселень, невеликих за розміром.

Для 70–80-х рр. ХХ ст. була характерна політика укрупнення населених пунктів, шляхом приписки невеликих сіл до сусідніх більш значних, а також шляхом списання малих сіл. Дані зміни супроводжувалися різким скороченням чисельності сільського населення [8, с. 101–102].

Ще одним пунктом у поселенській політиці влади був поділ сіл регіону на «перспективні» і «неперспективні». Такі перетворення були спробою держави наблизити рівень розвитку села до міста.

Однак такі дії керівництва негативно вплинули на кількісний і якісний склад населення Запорізького регіону, починаючи з 1970-х рр. кількість міського населення – 1166,3 тис. чол. починає значно переважати над сільським – 608,5 тис. осіб [6, с. 170], навіть у порівнянні з 1959 роком, коли міське населення області сягало 828,9 тис. осіб, а сільське – 635 тис. осіб [3, с. 14], ці процеси продовжуються і надалі.

Зменшення сільського населення у порівнянні з містом було в основному пов'язано з різними причинами – міграціями у міста, низькою народжуваністю і високою смертністю. Слід зазначити, що падіння чисельності сільського населення відбувалося в усіх областях України, за винятком у 80-х роках Херсонщини і Криму [4, с. 15].

Скорочення сільських жителів в Запорізькому регіоні через природну смертність, міграційні процеси, та адміністративне реформування призвело до того що кількість сільського населення упродовж 1959–1989 рр. скоротилося на 129,2 тис. осіб. Разом з тим на селі відбуваються процеси депопуляції. Ці явища починаються з 1970 р і не припиняються і на сьогодні. Загалом кількість населення села в Запорізькому регіоні впродовж 1959–1989 рр. скоротилася на 12,3 %. Віковий склад населення села в регіоні також був неоднорідним. До цього призвела низька народжуваність та інтенсивний відтік сільської молоді до міста [4, с. 24], через, що відбувається кількісне переважання людей старшого віку і зменшення молоді на селі, наприклад на 1970 р. людей віком 60–64 роки було 34743 тис., віком 20–24 – 24584 тис. осіб [6, с. 170].

Цьому сприяли зняті обмеження стосовно виїзду сільського населення та видача сільським жителям паспортів. З середини 50-х рр. для виїзду з села його мешканці повинні були отримати дозвіл сільської чи районної ради. Як виняток, дозволялась видача паспортів селянам, які працювали на підприємствах та установах, а також громадянам, яким у зв'язку з характером роботи було необхідне посвідчення особистості. Така умова давала можливість у першій половині 1960–1970-х рр. виїжджати до міста, головним чином молоді на навчання. В 1974 р. розпочинається паспортизація села на загальнодержавному рівні і завершилася лише 1981 р. [9, с. 229].

Чинником переїзду молоді до міста була відсутність перспектив для життя, працювати в колгоспах залишались переважно люди старшого віку [10, с. 133]. Після закінчення школи молодь масово від'їжджала до міста, з метою навчатися в вузах технікумах або професійно-технічних училищах або влаштувалися працювати на заводи і фабрики.

В середньому, щороку села назавжди залишало по 4,5 тисяч осіб, або 0,8 % від загальної кількості жителів. Особливо інтенсивно зменшувалась кількість населення у Токмацькому, Пологівському, Новомиколаєвському і Чернігівському районах.

Багато з тих, хто у працездатному віці залишався у селі, не хотіли працювати у колгоспах і тому влаштувалися на роботу в міста – Запоріжжя, Бердянськ, Мелітополь, Токмак. Міграції сільського населення в міста призводили до «вимивання» з сіл найбільш продуктивної вікової групи – від 18 до 45 років, це призводило, як уже зазначалося до постаріння села, і утворення деформованої вікової структури [10, с.133].

Водночас в період 1959–1989 рр. відбувається суттєве зниження народжуваності в селах Запорізького регіону, наприклад за переписами населення в дітей віком 0–9 років в регіоні налічувалося в 1959 р. – 131140 [3, с. 36], а в 1989 р. відповідно – 72413, отже можна спостерігати значне скорочення народжуваності [11]. Причинами цього була велика зайнятість жінок у громадському господарстві, їх зростаючий освітній рівень, зміна поглядів на сімейний уклад життя – кількість сімей зареєстрованих на 1959 р. – 160375 [3, с. 150], і на 1989 р. кількість сімей в селах Запорізького регіону нараховувалась – 145231 [11].

Розглянуті дані показали, що на період 1959–1989 рр., показали що села в Запорізькому регіоні знаходились в кризовій демографічній ситуації. Причини цього були різними – адміністративно-територіальне реформування села, зростання міграції і відтоку молоді у міста, а також скорочення народжуваності і збільшення смертності. Це все призвело до того, що для багатьох сіл стало характерним обезлюднення і вимирання, що значно вплинуло і на загальну демографічну ситуацію в Україні.

Окремо у розвитку сіл Запорізької області слід розглянути період часів незалежності України – з 1991 р. по 2001 рр. (закінчуючи останнім переписом населення) [12, с. 314].

Станом на 5 грудня 2001 р. за уточненими Всеукраїнського перепису населення загальна кількість наявного населення Запорізької області становила – 1929,2 тис. осіб. Кількість сільського населення за результатами перепису населення склала 471 тис. осіб, або 24 %. Порівняно з 1989 р. сільське населення зменшилось майже на 35 тисяч осіб. За період 1991 до 2001 рр. чисельність сільського населення зменшилась з 497 тис. осіб до 470,9 тис. осіб, тобто скоротилось на 26,1 тис осіб [13].

З 1991 р. спостерігається негативний приріст населення, як в селах Запорізької області так і в області в цілому. Так, з 1990 р. по 2000 р. народжуваність скоротилася з 12,8 – до 8,2 осіб, а смертність збільшилася з 16,8 до 20,1 осіб на 1 тис. населення [12, с. 314].

Висока смертність та її прискорене зростання пояснюються двома основними причинами. По-перше, низькою народжуваністю, що врешті-решт призводить до збільшення частки осіб старшого віку. А серед них, як відомо, смертність набагато вища, ніж серед людей молодшого покоління. По-друге, швидким зростанням масових захворювань, які важче виліковуються. Дуже швидко збільшується смертність працездатного населення. Це призводить до повсюдного скорочення трудових ресурсів.

Причин, що призвели до надзвичайно низької народжуваності та високої смертності, багато. Вони поділяються на демографічні (народжуваність, смертність), соціально-економічні (міграції, рівень життя, зайнятість, економічна стабільність та її перспективи тощо) та ін. Окремо виділяють чинники прямої дії (зростання кількості пізніх шлюбів, розлучень, дитячої смертності тощо) і причини опосередкованої дії (зниження життєвого рівня, зростання злочинності тощо). Причому на цьому етапі всі чинники зумовлюють скорочення кількості (депопуляцію) населення і погіршення його вікової структури.

Скорочення народжуваності часто пояснюють низьким рівнем добробуту людей. Статевовікова структура сільського населення області представлена таким чином, що в різні вікові періоди число жителів однієї статі переважає над іншою згідно з даними на 2001 рік кількість чоловіків віком до 40 років переважають кількість жінок, починаючи з вікової групи 40–49 років показники починають вирівнюватись, а від 50 років кількісно починають переважати жінки [14]. Це пов'язано з постійним перевищенням народжуваності хлопчиків при наступному збільшенні смертності серед чоловічої популяції, і збільшенням середнього віку і показників середньої тривалості життя серед жіночої частини населення.

Таким чином, згідно з даними перепису і статистичними даними, у селах Запорізької області, те становище, яке склалося на початок XXI ст. не можна назвати позитивними, досить чітко окреслилися тенденції «вимирання» села, що не є лише регіональною проблемою, схожі проблеми існують і в інших регіонах нашої країни.

У структурі міжнародних відносин Запорізький регіон, хоч і має загальноукраїнські тенденції проте має значні відмінності у своєму розвитку. Однією з яскравих причин, що впливали на зміни в етнічному складі населення села Запорізької області були процеси некерованої міграції

із села в місто. Вже на 1959 р., в сільській місцевості спостерігаються тенденції зменшення корінного населення – українців на селі [15, с. 53], таке зменшення українців спостерігається і в наступні роки, наприклад, якщо кількість українців на селі від загального числа 68,4 %, в 1959 р. була – приблизно 49 % [3, с. 186], то в 1989 р. – від загальної маси всього українського населення 63,1 %, кількість українців, яка припадала на сільську місцевість була приблизно 34 % [16].

Цей приклад показує, що в зазначений період відбуваються процеси зменшення корінного населення в сільській місцевості, і його відтік до міста.

Щодо причин такого скорочення українців серед сільського населення то тут в першу чергу головну роль, як уже зазначалося, зіграли процеси міграції, особливо серед молоді, яка направлялася до міст здобувати освіту, чи шукати роботу. Якщо в 50-х рр. міграційні рухи обмежувалися регулюванням, виїзду населення з села, адже щоб виїхати до міста слід було отримати дозвіл сільської чи районної ради, то з початком офіційної паспортизації села на державному рівні в 1974–1981 рр. міграційні процеси відбуваються ще швидше.

Ще однією причиною зменшення українського населення на селі стало скорочення демографічного відтворення, і старіння української нації. Вимирання сільського українства випереджали загальні темпи депопуляції. Якщо в 1959 р. кількість українського етносу на селі від загальної кількості сягало 48,7 % [3, с. 186], то в 1989 р. – 27, 9 % [2, с. 128], тобто за цей період зменшилося приблизно удвічі. Проте, незважаючи на таку тенденцію, українське населення все ж кількісно переважає інші етнічні групи.

Поряд з цим спостерігається падіння кількості єврейського населення, будучи досить слабо представлена в сільській місцевості, з початком міграційних сягає разуче низького рівня. Наприклад, згідно з даними перепису населення 1959 р. кількість євреїв в сільській місцевості Запорізького регіону була – 698 осіб [3, с. 86], а в 1989 р. ці показники зменшилися до числа – 190, тобто зменшилося в приблизно вчетверо [2, с. 128].

Значно вищими були показники кількості російського населення в селах Запорізької області, в досліджуваний період з 1959 по 1989 р., постійно зростають показники кількісного складу росіян. Проте і серед російської етнічної групи спостерігається початок прискорення урбаністичних процесів. Таким чином, росіяни були одним з найбільш мобільних та стабільно зростаючих етносів Запорізької області, який певною мірою почав визначати ментальність регіону, що особливо спостерігається в містах. Ще один з етносів, який досить яскраво представлений в сільській місцевості Запорізького регіону – болгары. Через переважно сільськогосподарську спрямованість занять населення, їх кількість переважає саме тут [17, с. 46]. На час проведення перепису 1959 р. основна маса болгарського етносу проживає на селі – це приблизно 70 % від всього болгарського населення [3, с. 186].

У 70-ті рр. XX ст. чисельність болгар в сільській місцевості залишається відносно стабільним, за переписом населення 1979 р. – їх кількість загалом по області була – 37 105 тис. осіб, а в сільській місцевості зокрема – 21 845, це приблизно – 60 % болгарського населення. В подальшому ситуація дещо змінюється. В 1989 р. болгарське населення сіл Запорізької області становило вже – 52 % [18, с. 12]. Якщо порівняти процентне представлення цього етносу в селі за період 1959 -1989 рр., можна робити висновок, що болгары відносяться до числа етносів з низьким рівнем демографічне відтворення. Також, до зменшення болгар призводило поступове зростання рівня міграції до міста, і влиття болгарського етносу в процеси урбанізації.

До традиційних етносів, які представлені на теренах регіону – були білоруси. Це пов'язане було по-перше із спільним слов'янським корінням і постійними міграційними потоками, які в основному були спричинені спорудженням на території області промислових та енергетичних об'єктів. Кількість білоруського населення в сільській місцевості регіону постійно зростає – в 1959 р. -3061 осіб [3, с.186], 1979 р. – 16384, а в 1989 р. – 18359 тис. білорусів [2, с.128].

Значно зростає кількісний склад інших етносів, які населяли сільську місцевість, серед них значне місце займають представники середньоазіатських народів, основним джерелом їх поповнення була міграція [19, с. 11]. Найбільшого розвитку ці процеси отримали в другій половині 80-х рр. Також серед етносів, які кількісно зростають на території Запорізької області – є кримські татари, які в переписі населення 1959 р. не зазначалися в переліку кількісно переважаючих етносів, а вже в 1989 р., кількісно починають переважати єврейське населення майже в 4 рази (757 осіб проти 190). За переписом населення 2001 р. можна спостерігати схожі тенденції в етнонаціональному складі села, які були і в попередніх періодах. Кількісно продовжують переважати представники українського етносу, хоча, все глибшими тут відбуваються процеси старіння і депопуляції, проте в порівнянні з переписами 1979 р. і 1989 р. – можна спостерігати стабільне зростання цієї етнічної групи [10]. Росіяни, як і раніше займають другу позицію. Продовжується зростання кількості таких етносів, як – азербайджанці, кримські татари, вірмени, грузини та ін. [19, с. 11].

Отже, основними етносами в селах регіону за кількістю були українці і росіяни, незважаючи на те, що значна їх частина «вимивалася» внаслідок міграційних процесів до міст. Катастрофічно зменшують представленість на селі єврейського етносу. Проте в порівнянні із скороченням цього етносу значно зростає кількість кримських татар, вірмен, азербайджанців, грузинів та інших національностей.

Список використаних джерел

1. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года: В 7-ми т. / ЦСУ при Совете Министров СССР. – Т.4. – М.: Статистика, 1972. – 210 с. 2. Численность населения Запорожской области (по данным Всесоюзной переписи населения 1989 года). – Запорожье: Минстат УССР, 1991. – 301 с. 3. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 года: Украинская ССР. – М.: Госстатиздат, 1963. – 510 с. 4. Тимченко С. М. Українське село: проблеми етносоціальних змін 1959–1989 / С. М. Тимченко. – Запоріжжя, 1995. 5. Склад постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2001 року / Державний комітет статистики України; відповідальні за випуск Стельмах Л. М., Задюєнко Л. В. – К.: 2001. – 412 с. 6. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года: в 7-ми т. / ЦСУ при Совете Министров СССР. – Т.1. – М.: Статистика, 1972. – 176 с. 7. Население СССР: По данным Всесоюзной переписи населения 1979 г. – М.: Политиздат, 1980. – 32 с. 8. Полякова Л. І. Проблеми розвитку посіленської структури Півдня України 60–80-х років ХХ ст. / Л. І. Полякова // Наукові праці історичного факультету Запорізького держуніверситету. – Вип.5. – Запоріжжя, 1999. – С.96–107. 9. Полякова Л. І. Зміни в етносоціальному складі населення Півдня України у 60–80-і роки ХХ ст. / Л. І. Полякова // Південна Україна ХХ століття: Праці науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ. – Запоріжжя, 1998. – Вип. 1. – С. 227–238. 10. Панченко П. П. Сторінки історії України ХХ століття (Українське село: поступ, сподівання, тривоги): Навч. посібник / П. П. Панченко. – К.: ІСДО, 1995. – 231 с. 11. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року / Повідомлення Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/polit/02dksvnp.htm>. 12. Гагара В. Ф. Характеристика демографической ситуации в Запорожской области за период с 1991 до 2006 гг. / В. Ф. Гагара // Дні науки: Зб. тез доповідей 11–12.10. 2007 р. «ГУ ЗДМУ». – Запорожье., 2007, Т 2. – С. 314–315. 13. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2001 року. / Державний комітет статистики України / [За ред. Л. М. Стельмах, Л. В. Задюєнко]. – К.: 2001. – 111 с. 14. Розподіл населення за статтю та віком Запорізька область за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://2001.ukrcensus.gov.ua/regions/select/?box=2.1W&data1=1&rz=1_1&data=1&botton=cens_db&k t=23. 15. Етносоціальне буття народів Запорізького Приазов'я в геокультурному контексті / [За ред. І. Аносова, Л. Афанасьевої]. – Запоріжжя; Мелітополь; Сімферополь: Таврія, 2005. – 296 с. 16. Розподіл населення окремих національностей за іншими мовами, крім рідної, якими володіють запорізька область за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: http://2001.ukrcensus.gov.ua/regions/reg_zapr?ozn=1&ter=23&ttt=5.6W. 17. Митков В. Болгары на Запорожской земле: Страницы истории и культуры / В. Митков. – Запорожье: «Тандем – У», 2007. – 174 с. 18. Мінгазутдінов А. Ф. Національне відродження болгарського населення Півдня України (90-ті роки ХХ ст.) / А. Ф. Мінгазутдінов // Народи Південної України: історія та культура. – Запоріжжя: Поліграф. центр «Х- ПРЕСС», 1997. – 48 с. 19. Горбатова О. Национальный микс / О. Горбатова // Улица Заречная. – 10 апреля 2008. – С. 11.

Екатерина Рошко

ЭТНОСОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СЕЛАХ ЗАПОРОЖСКОГО РЕГИОНА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ – НАЧАЛЕ ХХ ВВ. (ПО ДАННЫМ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ)

Статья посвящена исследованию этносоциального состава населения сел Запорожской области. Освещаются демографические и этнонациональные изменения, а также их политические, экономические, социальные предпосылки и последствия. Данные процессы рассматриваются на рубеже двух эпох – последнего тридцатилетия пребывания территории Украины в составе СССР и первого десятилетия независимости, что позволяет увидеть и сравнить, как менялась структура населения в селах Запорожского региона, а также проследить динамику этих изменений.

Ключевые слова: этносоциальные изменения, урбанизация, миграционные процессы, демографические изменения, индустриализация, село.

Kateryna Roshko**ETHNOSOCIAL CHANGES IN VILLAGES ZAPOROZHYE REGION IN THE
SECOND HALF OF THE XX – XXI CENTURY
(ACCORDING TO TO POPULATION CENSUS DATA)**

The article deals with ethnic and social composition of the population of the villages of Zaporizhia region. There are covered demographic and ethnic changes, as well as political, economic, social preconditions and their consequences. These processes are observed on the verge of two eras – the last thirty years of Ukrainian being in the Soviet Union membership and the first ten years of Ukrainian independence. This lapse of time gives us an opportunity to see and compare the structure changes of the population of the villages of Zaporizhia region, as well as to trace the dynamics of these changes.

Keywords: ethno-social changes, urbanization, migration processes, demographic changes, villages.